

ISBN – 979-8-88526-743-4

DOI – 10.46299/ISG.2022.MONO.PED.2

*Theoretical foundations of
pedagogy and education*

Collective monograph

Boston 2022

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

ISBN – 979-8-88526-743-4

DOI – 10.46299/ISG.2022.MONO.PED.2

Authors – Kazachiner O., Boychuk Y., Halii A., Shubayeva G., Yermagambet A., Orazbek Z., Nozdova O., Bartienieva I., Oliinyk O., Shmanatova O., Pakulova T., Irchyshyna M., Zhuravlyova D., Sizov V., Sheviakov O., Slavska Y., Alforov O., Kornienko V., Іщук В., Батрун І., Бойко Я.А., Губа А., Дармофал Е., Мірошніченко В.І., Турчин А., Кашуба О., Кравчук Т., Навольська Г., Деркач Г., Калічак Ю., Мойсеєнко Ю., Хомич О.Б., Кротенко В.М., Тарабасова Л.Г., Kaliuzhna Y., Koversun S. Beresjuk O., Lemeschew M., Sivak R., Dehtiarova N., Stakhova I., Groshovenko O., Базелюк В., Кубіцький С., Барун М., Коверсун С., Лежнева О., Білецький В., Онкович Г., Варгата О., Бірюков В., Циунчик Ю., Десятська Ю., Adamia Z., Diasamidze L., Yurko N., Styfanyshyn I., Svyshch L., Miahkota I., Hudyma H., Юденко О., Оленев Д., Романюк О., Пеценко Н., Мілютіна К., Голота К., Терещенко К., Суліцький В., Kravaych A., Fedoryshyn O., Levenok I., Pestsova-Svitalka O., Petliovana L., Red'ko V., Sorokina N., Smovzhenko L., Внукова Н., Позднякова О., Выдыборец С., Дерпак Ю., Кучер Е., Мороз Г., Горяинова Н., Силюга Л., Борух В., Стеценко Н., Подвойська О., Чубіна Т., Кришталь А., Федоренко Я.

REVIEWERS

Kazachiner Olena – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Human Health, Rehabilitation and Special Psychology, Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda.

Published by Primedia eLaunch

<https://primediaelaunch.com/>

Text Copyright © 2022 by the International Science Group(isg-konf.com) and authors.

Illustrations © 2022 by the International Science Group and authors.

Cover design: International Science Group(isg-konf.com). ©

Cover art: International Science Group(isg-konf.com). ©

All rights reserved. Printed in the United States of America. No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted, in any form or by any means, or stored in a data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher. The content and reliability of the articles are the responsibility of the authors. When using and borrowing materials reference to the publication is required.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF PEDAGOGY AND EDUCATION

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe and Ukraine. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science.

The recommended citation for this publication is:

Theoretical foundations of pedagogy and education: collective monograph / Kazachiner O., Boychuk Y., Halii A. – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2022. 602 p. Available at : DOI – 10.46299/ISG.2022.MONO.PED.2

TABLE OF CONTENTS

1. CORRECTIONAL PEDAGOGY		
1.1	<p>Kazachiner O.¹, Boychuk Y.¹, Halii A.¹</p> <p>HISTORICAL ASPECTS OF FAIRY-TALE THERAPY ORIGIN IN SPECIAL AND INCLUSIVE EDUCATION</p> <p>¹ Department of Human Health, Rehabilitology and Special Psychology, H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University</p>	12
1.2	<p>Shubayeva G.¹, Yermagambet A.¹, Orazbek Z.¹</p> <p>FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF SPEECH PREREQUISITES IN CHILDREN WITH PERINATAL LESIONS OF THE CENTRAL NERVOUS SYSTEM</p> <p>¹ Department of Special Pedagogy, Kazakh National Women's Teacher Training University</p>	22
2. EDUCATION		
2.1	<p>Nozdrova O.¹, Bartienieva I.¹</p> <p>FORMATION OF CREATIVE POTENTIAL OF THE FUTURE TEACHER OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS</p> <p>¹ Department of Pedagogy, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Odessa, Ukraine</p>	32
2.2	<p>Oliinyk O.¹, Shmanatova O.¹, Pakulova T.¹, Irchyshyna M.¹, Zhuravlyova D.²</p> <p>TOPICAL AND RELEVANT IN TEACHING METHODS OF FOREIGN LANGUAGES IN THE FIELD OF LAW FOR STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS</p> <p>¹ Department of Ukrainian studies and foreign languages, Dnepropetrovsk state university of internal affairs</p> <p>² National Police Law and Training of Specialists</p>	51
2.3	<p>Sizov V.¹, Sheviakov O.², Slavska Y.,¹ Alforov O.¹, Kornienko V.²</p> <p>CULTURAL AND HISTORICAL FOUNDATIONS OF THE MODERN CONCEPT OF EDUCATION</p> <p>¹ Department of Social and Humanitarian Disciplines, M. Glinka Dnipropetrovsk Academy of Music</p> <p>² Department of Psychology and Pedagogy, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs</p>	60

6.2	Yurko N. ¹ , Styfanyshyn I. ¹ , Svyshch L. ¹ , Miahkota I. ¹ , Hudyma H. ¹ TERMINOLOGY GLOSSARIES: THE KEY FEATURES ¹ Department of Ukrainian and Foreign Languages, Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture	385
7.	PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS	
7.1	Юденко О. ¹ , Оленєв Д. ² , Романюк О. ³ , Пеценко Н. ⁴ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ (ОСВІТНІ КЕЙСИ) У СИСТЕМІ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ З ОЗНАКАМИ БОЙОВОЇ ТРАВМИ ¹ Кафедра теорії, методики та організації фізичної підготовки і спорту, ² Науково-дослідний центр проблем фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту, ³ Кафедра фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ ⁴ Кафедра біобезпеки і здоров'я людини Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ	395
8.	SOCIAL PEDAGOGY	
8.1	Мілюгіна К. ¹ , Голота К. ² , Терещенко К. ² ВПЛИВ ТАНЦЮ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЛЮДЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ ¹ кафедра психології розвитку, Київський національний університет імені Тараса Шевченка ² факультет психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка	411
8.2	Суліцький В. ¹ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ОСОБАМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ НА ОБЛІКУ В ОРГАНАХ ПРОБАЦІЇ УКРАЇНИ ¹ кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи, Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка	420
9.	THEORY, PRACTICE AND TEACHING METHODS	
9.1	Krvavych A. ¹ , Fedoryshyn O. ¹ USING THE METHOD OF CREATING PROBLEM SITUATIONS IN THE PROCESS OF TEACHING PROFESSIONAL DISCIPLINES ¹ Department of Technology of Biologically Active Substances, Pharmacy and Biotechnology, Lviv Polytechnic National University	450

SECTION 7. PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

10.46299/ISG.2022.MONO.PED.2.7.1

7.1 Інноваційні технології (освітні кейси) у системі фізкультурно-спортивної реабілітації учасників військових конфліктів з ознаками бойової травми

Пріоритетним напрямом сьогодення є модернізація освіти, яка спрямована на удосконалення змісту, форм та методів освітньої діяльності як неперервної. Саме це, на наше глибоке переконання, забезпечує формування особистості, що здатна до саморозвитку та навчання упродовж всього життя. Особливо значуща роль такої професійної діяльності полягає в площині так званих «динамічних» спеціальностей, до яких беззаперечно належать галузь освіти «Освіта» та «Охорона здоров'я», в яких використання інновацій давно стало повсякденною нормою, підвищення рівня компетенцій фахівця їх систематичне удосконалення є абсолютно нормальним процесом і забезпечує йому високий рівень конкурентоспроможності на сучасному ринку праці. Вирішенню означених цілей спеціалістом щодо досягнення якісного та ефективного результату в межах професійної діяльності належить і системі неперервної освіти. Навчання впродовж цілого життя «від колиски до домовини» (from cradle to grave) – це філософія, концептуальна основа та організаційний принцип усіх форм навчання, що базується на інклюзивних, емансипативних, гуманістичних і демократичних цінностях; вона всеохоплююча і невід'ємна в баченні суспільства, заснованого на знаннях. Позитивною тенденцією є помітне зростання уваги до питань, пов'язаних з освітою дорослих, розширення компетенцій фахівців, які надають фізкультурно-спортивні послуги та реалізують комплексні програми ФСР, що зокрема обумовлено актуальними соціальними запитами сьогодення – якісне та повноцінне на максимально можливому рівні відновлення здоров'я осіб, які зазнали травматичного впливу подій війни в Україні.

Нами представлено результати роботи щодо визначення особливостей використання інноваційних технологій в системі фізкультурно-спортивної реабілітації (далі – ФСР) учасників військових локальних конфліктів із

наслідками бойової травми (далі – БТ) на матеріалі спеціалізованих освітніх кейсів, які використовуються в процесі проведення спеціалізованих заходів (семінарів, тренінгів, майстер-класів, відкритих лекцій тощо) для фахівців, які вирішують професійні завдання із особами, що зазнали травматичних подій війни. Дослідження здійснено протягом 2021 р. у співпраці із Громадською Спілкою «Національною радою спортивної реабілітації захисників України» (залучено 845 військовослужбовців із наслідками БТ із 14 областей України).

Зазначимо, що багато вітчизняних та закордонних фахівців приділяють увагу питанням безперервної освіти людини в умовах сучасного середовища, якості здобутих компетенцій, наголошують на важливості систематичного саморозвитку фахівця в професійному полі: Т. К. Андрющенко [447], О. В. Безпалько, В. Ю. Биков [417], Н. В. Василенко [418, с. 33], О. А. Дубасенюк [441], В. Кремень, В. М. Кухаренко, О. В. Рибалко & Н. Г. Сиротенко [431], І. Т. Лещенко [432], Л. Нападовська [438], Н. Ничкало, С. О. Сисоєва [444] та ін.

М. О. Левків [425] зазначає, що «у всіх сферах стає затребуваним фахівець, який уміє працювати в команді, здатний генерувати ідеї та технології їх запровадження, має схильність до інновацій, вміє критично, оперативно й аналітично працювати з величезними обсягами інформації різних видів», а не тільки той, хто має компетентність у теоретичних засадах діяльності, володіє відповідними вміннями та навичками [425, с. 71]. Одним зі способів вирішення цього питання, на нашу думку, може стати використання інтерактивних та інноваційних методів і технологій навчання в процесі реабілітаційної, корекційно-відновлювальної та просвітницької діяльності із військовослужбовцями із наслідками БТ і членами їх родин.

В. П. Вишньова & Т. В. Раціна [421] у своїх дослідженнях визначають деякі аспекти, які змушують особистість реагувати на зміни в оточуючому середовищі і соціумі в більш прискореному темпі, а саме: 1) в сучасному суспільстві знання розвиваються й використовуються за допомогою нових засобів; 2) вчені відмічають таке явище, як «деградація знань»; 3) накопичення

знань і лише професіональна кар'єра перестають бути головним пріоритетом – фахівець має «вдосконалювати знання і вміння і водночас оновлювати їх настільки, щоб мати змогу швидко й кардинально змінювати структуру діяльності». Отже, «до людини висуваються нові вимоги щодо оволодіння нею великою кількістю знань та навичок, вона має постійно оновлювати їх протягом життя, що є головною умовою успішного функціонування власної життєдіяльності» [421].

Ми можемо додати, що до означених аспектів додалися екстремальні умови вирішення професійних завдань в яких знаходяться освітяни, зокрема це: 1) вимушена професійна діяльність в дистанційному форматі через всесвітню пандемію COVID-19 для науково-педагогічних працівників, інструкторів АФК та фітнесу, фахівців з фізичної терапії, тренерів з видів спорту; 2) тимчасове повне припинення професійної діяльності та відновлення її в дистанційному режимі з квітня 2022 р. через повномасштабне військове вторгнення рашистів.

М. О. Левків [425, с. 71] тлумачить поняття «інтерактивне навчання» як «навчальну дію, заглиблення у процес спілкування». При цьому автор вважає, що «організація інтерактивного навчання повинна передбачати моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин і відповідної ситуації» [425, с. 71].

С. Литвинова & О. Тебенко [433] підкреслюють думку про те, що «інформаційно-комунікаційний освітній простір є віртуальним середовищем, що включає безліч освітніх ресурсів для підтримки навчальної діяльності і вирішення завдань навчання на базі глобальних комп'ютерних комунікацій». В. В. Олійник [441] підкреслює, що це досягається шляхом «забезпечення поступової інформатизації процесу, спрямованого на задоволення навчальних інформаційних і комунікаційних потреб учасників освітнього простору; впровадженням інноваційних та дистанційних форм та технологій навчання для дорослих осіб різного віку у поєднанні із традиційними засобами оволодіння навчальним матеріалом; розроблення індивідуальних модульних навчальних

програм різних рівнів складності, що обумовлено конкретними потребами учасників освітнього процесу

М. О. Левків [425, с. 73] підкреслює думку про те, що «активне навчання (застосування технології кейс-метод), значним чином відрізняється від пасивного тим, що «застосовується примусова активація мислення – суб'єкт освітнього процесу змушений бути активним незалежно від бажання, оскільки їх активність має бути не короткочасною (епізодичною), а у доволі стійкою та тривалою (протягом усього заняття); стимулюються самостійне творче вироблення рішень, підвищується ступінь мотивації та емоційності слухачів». Цей підхід спрямований за межі навчального простору, сприяє вирішенню професійних проблем у конкретній галузі знань, формує інтерес та профільну мотивацію фахівця, який здійснює освітній процес, а також особи яка приймає в ньому безпосередню участь. Цінним також є й те, на думку дослідниці, що «кейс-метод дозволяє об'єктивно оцінити знання, практичні навички, професійні вміння учасників освітнього процесу, розвиває професійно-орієнтоване мислення кожного окремого слухача та його інтелектуальний потенціал» [425, с. 73]. На нашу думку, дуже важливим є те, що освітня дія відбувається в емоційно сприятливій атмосфері, створюється можливість більш ефективно здійснити рефлексію по завершенню навчального заняття, тренінгу, тематичного вузько-спеціалізованого навчального семінару.

Т. К. Андрющенко [447] наголошує на тому, що «систематична освіта впродовж життя необхідна як людям з певною вже набутою освітою і стабільним соціальним статусом у суспільстві, так і тим, хто працює і потребує освітніх послуг, максимально наближених до місця роботи чи проживання». Автор [447] вважає, що «освіта дорослих значною мірою сприяє забезпеченню більш успішного пристосування до життя та професійної діяльності». Для підвищення ефективності подальшого розвитку системи післядипломної освіти, необхідно в більшій мірі враховувати різноманітність індивідуальних вимог і підходів до освіти дорослих, забезпечити змістовність і збалансованість її форм [447]. При цьому І. Т. Лещенко [432] зазначає у своїх дослідженнях, що найвідомішим

тлумаченням поняття «освіта дорослих» є наступне – це «будь-яка освітня діяльність дорослої людини незалежно від змісту, професійної спрямованості, термінів і форм навчання, ступеня інституалізації», а єдиним критерієм є вік особистості, яка навчається. Н. Сорока [446] звертає увагу на те, що «концепція освіти впродовж життя: from cradle to grave». В цьому аспекті педагоги світу часто згадують вислів А. Ейнштейна: «аби втримати рівновагу, потрібно постійно рухатися» [446]. Це порівняння часто люблять цитувати педагоги, оскільки воно ідеально підходить до сфери безперервної освіти, з позицій сьогодення її концепція є провідною для освітньої політики на національному і міжнародному рівнях. Авторка [446] наголошує на тому, що у «відповідності до норм міжнародного права цілями освіти є всебічний розвиток людської особистості й почуття гідності, надання всім дієвої можливості бути частиною вільного суспільства». На її думку, яку ми теж поділяємо, «в реалізації права на освіту важливою є концепція освіти як процесу, що триває упродовж життя» [445].

В. П. Вишньова & Т. В. Раціна [421] уточнюють у своїх працях, що «провідну роль у процесі навчання дорослих відіграють їхні потреби, мотиви і професійні проблеми. Фахівці зазначають [421], що «дорослі люди прагнуть до самостійності, самореалізації, самоуправління в усіх сферах життя, володіють досвідом, який необхідно використовувати у процесі їхнього навчання, але вони при цьому мають «багато обмежень (соціальних, часових, фінансових, професійних) і психологічних бар'єрів: стереотипи, установки, побоювання, що перешкоджають процесу навчання, і які необхідно враховувати при його організації».

М. О. Левків [425] зазначає, що «метод case-study» або «метод конкретних ситуацій» (від англійського case – випадок, ситуація), – це метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, оснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань – ситуацій. Цей метод відноситься до неігрових імітаційних активних методів навчання й розглядається як інструмент, що дозволяє застосовувати теоретичні знання при вирішенні практичних завдань. Ми

вважаємо, що цю технологію доцільно використовувати, коли учасники освітнього процесу оволоділи певним розділом знань, мають частково сформовані компетенції для вирішення окремих професійно-спрямованих завдань і готові демонструвати реалізацію професійно-творчого мислення для досягнення максимально можливого результату діяльності.

Л. В. Козак [430, с. 157] зазначає, що «кейс – є спеціальним комплексом, який містить опис ситуації, постановку проблеми, питання, на які мають орієнтуватися студенти, матеріали з навчальною інформацією, перелік джерел інформації». У навчальному посібнику «Інноваційні технології навчання в діяльності інженера-педагога» Ю. Сурмін [429, с. 168] виділяє 3 складових сучасних кейсів: 1) сюжетна частина, яка являє собою сукупність дій та подій, що розкриває зміст кейсу; 2) інформаційна частина, яка містить необхідну для кейсу інформацію; 3) методична частина, яка пояснює місце даного кейсу в курсі навчального предмету і формулює завдання з аналізу кейсу. Цю думку підтримує у своїх працях Л. В. Козак [430, с. 157].

Кейс-технології закордонними фахівцями в більшості випадків використовуються у неперервній освіті дорослих [424]. Часто процес сумісного вирішення кейсів або ситуативних завдань приводить учасників до «wow» ефекту, бо саме в груповій роботі народжуються інноваційні інсайти, які надають відповіді на практично-прикладні питання. Кейси за своєю сутністю є «інтегрованими комплексними ситуаційними задачами» [425, с. 72]. Адам Репп, виконавчий директор програми Schey Sales Centre професор Університету Огайо, залучає місцеві компанії (IGS Energy) до розробки реальних кейсів – учасники освітнього процесу працюють із реальними завданнями, розв'язуючи максимально прикладі проблемі ситуації [424].

На думку С. Литвинової & О. Тебенко [433] «самостійна робота слухача передбачена на кожному з етапів підвищення кваліфікації. Найбільший обсяг цієї роботи слухач здійснює саме на дистанційному етапі, що зумовлено віддаленістю слухача від викладача, але завжди є можливість отримати кваліфіковану і своєчасну методичну допомогу та консультації (із

використанням таких засобів зв'язку як чати, форуми, E-mail, Skype, телефон, факс, Viber і Telegram групи тощо) із куратором-тьютором навчальної групи)».

Л.В. Козак [430, с.155] підкреслює, що «метою кейс-методу є активізація навчально-пізнавальної діяльності, оволодіння навичками аналізу та знаходження оптимального рішення ситуації». Автор додає, що «кейс активізує діяльність студентів, розвиває їх аналітичні та комунікативні здібності», при цьому «кейс-метод як форма навчання й активізації навчального процесу дозволяє формувати мету компетентності та успішно вирішувати наступні завдання: 1) оволодіти навичками та прийомами всебічного аналізу ситуації зі сфери професійної діяльності, що допомагає у вирішенні аналогічних проблем, що виникатимуть у реальній практичній діяльності; 2) формувати проблемно-розв'язувальні уміння, які виробляються в процесі моделювання власних дій у проблемній ситуації, що дає змогу студентам перевірити власні переконання, теоретичні знання та упередження; 3) оперативно приймати рішення – «тут і зараз»; 4) набутти навичок вербалізації, тобто ясного і чіткого викладу власної точки зору в усній або письмовій формі; 5) виробляти вміння здійснювати презентацію, тобто переконливо обґрунтовувати і захищати свою точку зору; 6) відпрацьовувати навички конструктивного критичного оцінювання точки зору інших; оволодіння практичним досвідом виносити користь із своїх помилок, а також із помилок оточуючих людей [430, с. 15; 438; 444; 446; 448].

Слід зазначити, що авторським колективом 2019-2022 роках здійснюється комплексне дослідження, яке дозволяє охарактеризувати різні питання в сфері надання сучасних фізкультурно-спортивних та реабілітаційних послуг учасникам, бойових дій, членам їх родин та вимушено переміщеним особам, зокрема: *висвітлені та охарактеризовані* актуальні питання ФСР учасників військових локальних конфліктів в Україні [416]; інноваційні засоби загальної фізичної підготовки військовослужбовців із наслідками БТ в системі ФСР [426]; роль та місце інноваційних фітнес-технологій в системі ФСР учасників АТО / ООС із наслідками БТ [443]; інноваційні засоби фізичної терапії та ФСР військових із дисфункціями в колінному суглобі внаслідок БТ [427]; медичні,

біомеханічні та фізіотерапевтичні технології: тренди військового часу (2022) [435]; *визначено роль* військовослужбовців із наслідками БТ та членів їх родин як споживачів сучасних ФСП (як клієнтів або пацієнтів) [419] та *особливості* впровадження інноваційних фітнес-технологій в програми ФСР військовослужбовців із наслідками БТ [422] та *подано сучасні підходи* до використання інноваційних корекційно-відновлювальних засобів у військовослужбовців з наслідками БТ, які спеціалізуються у марафонському бігу [420] та до формування програм фізичної терапії військовослужбовців АТО з травмами нижніх кінцівок [447]; *розкрито практичні аспекти* використання інноваційного реабілітаційного обладнання в програмах відновлення функціонального стану ОРА військовослужбовців після тривалого використання засобів індивідуального бронезахисту [428] та обґрунтовано застосування засобів відновлення у учасників військових локальних конфліктів в програмах ФСР [439]; *розкрито роль* інформаційно-комунікативних та SMART-технології в сучасній системі ФСП для військовослужбовців із наслідками БТ [442].

Разом із О. В. Омельчук; С. В. Бойченко та В. В. Білошицьким [423] розроблено діагностичну карту визначення ступеня сформованості професійних компетенцій фахівців з ФК і С, які реалізують сучасні програми ФСР.

Із початком повномасштабної агресії в Україні (з 24.02.2022 р.) майже всі члени означеного авторського колективу є військовослужбовцями, були в гарячих точках фронту на Сході, приймали участь в обороні м. Києва та Київської області, є волонтерами, парамедиками, саме тому дослідження продовжується і є актуальними – оскільки це невід’ємна складова їх повсякденного життя, вони усвідомлюють всі проблеми з середини, і готові докладати зусиль до практичного їх вирішення.

Кейс №1

Тема. Використання сучасних SMART- та інформаційно-комунікативних технологій в реабілітаційній та корекційно-відновальній діяльності з військовослужбовцями із наслідками бойової травми.

Мета: засвоєння та систематизація теоретичних відомостей щодо особливостей використання сучасних SMART- та інформаційно-комунікативних технологій в реабілітаційній та корекційно-відновальній діяльності з військовослужбовцями із наслідками бойової травми.

Опис ситуації: здобувачу вищої освіти в межах самостійної роботи необхідно підготувати мультимедійну презентацію з навчальної дисципліни «Адаптивний спорт» на тему «Особливості застосування сучасних SMART- та інформаційно-комунікативних технологій в реабілітаційній та корекційно-відновальній діяльності з військовослужбовцями із наслідками бойової травми». Проект повинен розкривати та характеризувати основні дефініції та їх визначення, стилю характеристику технологій, про яку доповідатиме здобувач вищої освіти, технічні характеристики представленої технології та особливості її застосування та наочність (фото, картинки, відео-матеріали), які супроводжують доповідь та доповнюють загальне уявлення про технології, які пропонуються використовувати фахівцем в процесі вирішення професійних завдань.

Питання кейсу: Які тренди щодо застосування SMART- та інформаційно-комунікативних технологій в реабілітаційній та корекційно-відновальній діяльності з військовослужбовцями із наслідками бойової травми дії можна виділити на сучасному ринку фізкультурно-спортивних послуг в Україні та в світі? Які професійні дефініції повинен засвоїти майбутній фахівець зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» в процесі вивчення підрозділу навчальної дисципліни та дослідження окремих аспектів означеної тематики? (скласти словничок професійно-спрямованих, фахових термінів) Чим корисна для Вас особисто інформація щодо використання сучасних SMART- та інформаційно-комунікативних технологій в реабілітаційній та корекційно-відновальній діяльності з військовослужбовцями із наслідками бойової травми? (представити колегам міні-твір або есе від першої особи).

Кейс №5

Тема. «Розумні кінцівки»: розробка, технічні особливості, практична діяльність людини та розширення з їх використанням.

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти із сучасними біо-технологіями – «розумні кінцівки»; надати характеристики та особливості їх використання; передумови винаходу та розвитку інноваційної технології «розумні кінцівки»; виховання шанобливого ставлення до людей з інвалідністю.

Опис ситуації: Вивчіть уважно інформацію про особливості використання сучасних біо-інженерних технологій в системі вивчення втрачених кінцівок та їх перспективи використання в цьому аспекті. Уявіть себе на місці людини, яка не має верхньої / нижньої кінцівки та використовуючи схему для кейсу поміркуйте над тим, які можливості дали б Вам використання представлених моделей для професійної, побутової, соціальної, спортивної та інших видів діяльності.

Питання кейсу: Визначте, які можливості надають представлені «розумні кінцівки» своїм володарям? Надайте характеристику та особливості використання кожного з них? Як це може розширити можливості спортсмена з інвалідністю?

Схема-завдання до кейсу № 5

МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ (КЕЙСИ - 1) ДЛЯ ТРЕНІНГІВ, МАЙСТЕР КЛАСІВ ЗА ТЕМОЮ «ІННОВАЦІЙНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ АТО/ООС ІЗ НАСЛІДКАМИ БОЙОВОЇ ТРАВМИ»

Рисунок 1. Приклади розроблених навчально-освітніх кейсів №1

Для застосування кейс-методу у навчальному процесі ментор повинен виконати певні функції: проектувальну, конструктивну, організаційну, комунікативну, виховну, що вимагають підвищення ефективності його роботи. На практиці, фахівець, який практикує ситуативний метод навчання, зазвичай підвищує рівень якості освітнього процесу, оскільки педагогічний потенціал кейс-методу є значно більшим за обсягом і сучаснішим, ніж потенціал традиційних методів освіти; ментор і здобувач освіти повинні постійно взаємодіяти, обирати відповідні форми поведінки для пошуку саме тих рішень, які дозволять максимально ефективно вирішити означені завдання. Також така побудова системи навчання дозволяє максимально активно застосовувати індивідуальний підхід викладача до кожного здобувача освіти, спонукати до роботи з інформацією, надавати йому максимальної свободи у навчанні, надавати можливість акцентувати увагу на тому, що важливе саме учню у формуванні нових теоретичних відомостей та закріпленні практичних умінь і навичок, загальному підвищенні рівня професійних компетенцій. Приклад розроблених авторських завдань подано на *рис. 1*.

Під час із кейсом кожному слухачу надається максимальна можливість для демонстрації власного досвіду, виявлення рівня теоретичної обізнаності,

висловлення власного погляду на проблему, демонстрації умінь та навичок, можливість продемонструвати власний погляд на проблему та простір для освоєння нових компетенцій при її вирішенні. Варіанти завдань для самостійної роботи та ситуативні завдання представлені на *рис. 2*.

Проаналізуйте наукові та науково-методичні джерела (вітчизняні та закордонні) щодо особливостей використання сучасних інноваційно-комунікативних технологій у роботі із військовими із наслідками БТ та членами їх родин.

Як впливають засоби e-Sport на осіб з інвалідністю та членів їх родин (з точки зору фізичного, психічного та соціального здоров'я: стан особистості, його поведінка у навколишньому середовищі та з близькими (членами родини, друзями, колегами по роботі...); здійснити опитування (бесіду) щодо того яким чином засоби кіберспорту можуть сприяти відновленню здоров'я (фізичного, психічного, соціального), покращувати рівень соціальної адаптації, підвищувати рівень стресостійкості, зменшувати прояви ПТСР, депресивних станів або навпаки поглиблювати їх; вцілому погіршити процес відновлення та адаптації учасників бойових дій в умовах мирного життя).

Як застосовуються SMART-технології у роботі із військовослужбовцями із наслідками БТ та членами їх родин (яким чином реалізуються функції: навчальна, контрольна, інформативна, діагностична, розвивальна та інші; (форма звіту – доповідь-презентація; демонстраційні відео тощо).

Створити інфографіку за темою «Роль та місце сучасних інформаційно-комунікативних та SMART-технологій, e-Sport в роботі із військовими із наслідками бойової травми та членами їх родин».

Створити інфографіку на тему «Позитивні та негативні аспекти використання засобів e-Sport у житті військовослужбовців та членів їх родин» (розробити пам'ятку щодо особливостей впливу віртуальної реальності та електронних ігор на організм людини – розумову діяльність, психо-фізичний стан, соціальне осточення особистості; користь та негативні наслідки від неконтрольованих наслідків віртуального простору).

Розробити методичні рекомендації для військовослужбовців із наслідками БТ та членів їх родин щодо особливостей використання сучасних SMART- та інформаційно-комунікативних технологій, відео-симуляторів із метою корекційно-відновлювального впливу та покращення стану їх фізичного, психічного та соціального здоров'я; з метою оволодіння новою освітньою платформою; новими професійними навичками або перекваліфікацією тощо).

Яким чином сучасні інформаційно-комунікативні технології допомагають фахівцям здійснювати різні форми контролю та прогнозування (довідь-презентація).

МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ (ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ) ДЛЯ ТРЕНІНГІВ, МАЙСТЕР КЛАСІВ ЗА ТЕМОЮ «ІННОВАЦІЙНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІ В РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ АТО/ООС ІЗ НАСЛІДКАМИ БОЙОВОЇ ТРАВМИ»

Рисунок 2. Приклади завдань для самостійної роботи, які використовують в процесі проведення тренінгів, спеціалізованих семінарів, майстер-класів

Дослідження С. Шарлебуа & Л. Фоті (2017) [424] дозволяють стверджувати, що «навчання на реальних кейсах – є саме тою формою оволодіння навчальним матеріалом, якого очікує сучасна студентська молодь – вони пропонують ширший контекст практичного застосування сформованих компетенцій; створюють більше цікавих складнощів для учасників освітнього процесу, і надають можливість фасілітатору процесу оцінити, яким чином працюють інноваційні технології та інструменти на практиці».

В. П. Вишньова та Т. В. Раціна [421] підкреслюють думку про те, що з позицій сьогодення загальними вимогами до освіти дорослих вважають: «1) забезпечення процесу неперервної та інтенсивної професійної освіти та розвитку всіх членів суспільства; 2) втілення компетентнісного підходу до освіти дорослих; 3) співвіднесення освіти з основною діяльністю; 4) забезпечення максимальних результатів при мінімальних затратах ресурсів; 5) забезпечення

психологічного комфорту – навчання повинно сприяти зменшенню стресів, а не їх поглибленню; б) надання можливості вирішення професійних проблем у процесі навчання».

М. О. Левків [425] наголошує на тому, що «синтез освіти, науки та інноваційної діяльності дозволяє розробляти та впроваджувати нові освітні технології світового рівня, формувати у випускників ЗВО професійні компетенції, які забезпечать їм високу конкурентоспроможність на сучасному ринку праці. В. В. Олійник [440] звертає увагу не те, що «управління самостійною роботою слухача на дистанційному етапі навчання здійснюється як опосередковано – завдяки програмам, завданням, методикам тощо, так і безпосередньо куратором-тьютором навчальної групи та викладачами, які використовують інформаційно-комунікаційні технології та Інтернет для регулярного зворотного зв'язку».

Станом на початок 2021 р. за офіційними даними різних міністерств зазначалося, що в Україні є близько 500 000 осіб (ветеранів та ветеранок), які потребують реабілітаційного втручання та мають різний ступінь ушкодження здоров'я, близько 30% з них – це особи, що отримали інвалідність внаслідок виконання професійної діяльності та під час виконання бойових завдань.

Авторським колективом «Разом Rehab» (Ю. Рожко, В. Федорченко, У. Кащій, А. Моїсеєнко, Л. Майор, В. Барановська-Андріго, І. Костина, А. Денисов, Т. Руденко, К. Мелікова, І. Доброгорська, Д. Дмитрієвська, П. Яковлев, І. Франкова, І. Небор, П. Гавалко, А. Ратушна, І. Соловей; 2021) у співпраці командою «IREX», «VeteranHub» та медичною ГО «INgenius» створено декілька важливих у світі останніх подій методичних рекомендацій про особливості найпоширеніших соматичних і психіатричних нозологій серед ветеранів та ветеранок [436, с. 22], які охарактеризуємо більш ґрунтовно далі.

- Методичні рекомендації щодо роботи з пацієнтами-ветеранами та учасниками бойових дій [437] містять такі розділи: 1) Психологія спілкування та неврологія (ПТСР, депресія, психоафективний розлад, хронічний біль різного генезу, фантомний біль, неврит); 2) Терапевтичний розділ (найпоширеніші

хвороби ШКТ, ОРА, ССС, інфекційні захворювання та пов'язані з ними хронічні стани); 3) Сечостатева система (гінекологія та урологія);

- «Методичні рекомендації – Фізична реабілітація ветеранів» [436] складаються з таких американських та європейських гайдлайнів: 1) Клінічні практичні рекомендації від Міністерства у справах ветеранів США/ Міністерства оборони США щодо організації реабілітації пацієнтів після ампутації нижньої кінцівки; 2) Клінічні практичні рекомендації від Міністерства у справах ветеранів США/ Міністерства оборони США щодо організації реабілітації пацієнтів після ампутації верхньої кінцівки; 3) Рекомендації від NICE (National Institute of Health and Care excellence) щодо реабілітації після травматичного ушкодження.

Слід зробити акцент на те, що фахівцями [436] подано діагностичну карту, що ґрунтується на Міжнародних опитувальниках для об'єктивної оцінки стану пацієнта, який приходить за реабілітаційними та фізкультурно-спортивними послугами, а саме: *PASS (Pain Anxiety Symptom Scale Short Form 20)* – Опитувальник тривожності індукованої болем; *PLUS-M (Prosthetic limb users survey of mobility)* – Опитувальник мобільності користувачів протезів; *TUG (Timed up & Go)* – Оцінювання засікання ходи; *CHAMP (Community Healthy Activities Model Program for Seniors)* – Комплексна багаторівнева система прогнозування мобільності; *Amputee Mobility Predictor, AMP-Bilateral* – Прогноз мобільності при двобічній ампутації; *2MWT (2-minutes walk test)* – (тест ходьби 2-хв.); *L-тест функціональної мобільності* (тест для дорослих з ампутаціями нижніх кінцівок); *TAPES (Trinity Amputation and Prosthesis Experience Scales)* – Оцінка досвіду використання протезів [436]. Саме розуміючи правильний алгоритм збору анамнезу фахівцями, які надають фізкультурно-спортивні та реабілітаційні послуги набагато простіше розробляти та формувати особистісно-орієнтовані програми, які ґрунтуються на засадах біопсихосоціального, індивідуального, холістичного та системного підходів. На нашу думку, саме повноцінний процес реабілітації є запорукою ефективного відновлення людини,

її адаптації до нових умов зовнішнього середовища, успішної соціальної реінтеграції та повноцінної фізичної дієздатності.

Важливим на думку експертів [436, с. 22] є знання «особливостей збору різнопрофільного анамнезу у пацієнтів-військовослужбовців із наслідками БТ; досягнення терапевтичного альянсу з цими пацієнтами; обов'язкове дотримання правильної тактики спілкування та етичних аспектів». Ми вважаємо, що важливим є застосування особистісно-орієнтованого та індивідуального підходів, коли мова йде про фахівців з ФСР, які вирішують професійні завдання із військовослужбовцями із наслідками БТ та членами їх родин, із іншим контингентом населення України, які зазнали травматичного впливу подій війни.

Методика проведення практичного заняття виглядає таким чином: 1) слухачі розподіляються на малі групи, діагностують, оцінюють і вибирають оптимальне вирішення ситуативного завдання; 2) ментор контролює їх діяльність, допомагає, спрямовує їх дії у правильному напрямку, при цьому уникає прямих консультацій; 3) кожна група обирає доповідача, який презентує варіант вирішення ситуативного завдання, висловлюючи думку групи (мультидисциплінарної команди); 4) обов'язковою є рефлексія: проводиться обговорення у формі відповідей на запитання (дискусія); 5) за рішенням ментора, наявністю відповідного часу для практичної роботи (обумовлено тим, в межах якої форми роботи виконується завдання – під час тренінгу, МК, спеціалізованого семінару; тематична лекція-дискусія; круглий стіл тощо) може бути передбачене також нетипових ситуативних завдань (на основі реальних подій): слухачі мають знайти помилки, оговорити їх, здійснити пошук необхідної інформації для їх виявлення і виправлення (може бути завданням для самостійного опрацювання або підготовчим завданням, для практичної діяльності на наступному занятті).

За результатами практичної діяльності бачимо актуальну необхідність створення спеціалізованого інформаційного простору для військовослужбовців із наслідками БТ та членів їх родин, інших осіб, які зазнали травматичних подій війни в Україні, однією із складових елементів якого має бути (освітня).

Наповнення цього інформаційного простору повинно відбуватися за рахунок підбору спеціалізованих електронних навчальних посібників, наукових тематичних публікацій, методичних рекомендацій; створення професійно спрямованого відео-контенту, використовуючи який військовослужбовці та члени їх родин зможуть в самостійно або дистанційному форматі залучатися до тренувань, отримувати необхідні консультації фахівців, тощо. Тобто мова йде про використання інноваційних технологій, переважно, хмаро орієнтованих.

На *рис. 3* представлені розроблені матеріали, використовуючи які ментор перевіряє ступінь теоретичної обізнаності за пройденим навчальним курсом

1. Визначити поняття «інформаційно-комунікативні технології»; вказати їх класифікацію та особливості застосування у роботі із військовослужбовцями із наслідками БТ.

2. Визначити поняття «SMART-технології»; вказати їх класифікацію та особливості застосування у роботі із військовослужбовцями із наслідками БТ.

3. Визначити поняття «e-Sport»; вказати їх класифікацію та особливості застосування у роботі із військовослужбовцями із наслідками БТ.

4. Охарактеризувати ставлення фахівців галузі ФКІС щодо використання засобів та технологій e-Sport у системі корекційно-реабілітаційної діяльності із військовослужбовцями із наслідками БТ та членами їх родин.

5. Визначити особливості застосування сучасних відео-програм у комплексних програмах з ФР військовослужбовців із наслідками БТ та членів їх родин.

6. Які на Вашу думку засоби e-Sport, інформаційно-комунікативних- та SMART-технології є корисними для впровадження у роботу із військовослужбовцями із наслідками БТ (надати фізіологічне та психологічне обґрунтування під час підготовки доповіді).

7. Надати визначення понять: «активна реабілітація», «фізична реабілітація», «фізкультурно-спортивна реабілітація», «фізкультурно-спортивна послуга» та визначити яким чином за рахунок використання інформаційно-комунікативних та SMART-технологій, засобів e-Sport можна задовільнити означені потреби.

8. Охарактеризувати особливості створення біонічних кінцівок та перспективи їх використання у системі реабілітації військовослужбовців із наслідками БТ.

9. Визначити особливості використання відео-програм та сучасного інформаційно-комунікативного обладнання у процесі реалізації спеціальних завдань із фізичної терапії; ФСР, фізичної рекреації та підготовки в окремих видах адаптивного спорту для військовослужбовців із наслідками БТ.

10. Охарактеризувати сучасні стабілоплатформи, інноваційні фітнес- та спортивні тренажери, які використовуються у процесі ФР військовослужбовців із наслідками БТ та членів їх родин; визначити перспективи розвитку та сучасні тренди цього напрямку.

МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ (КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО КУРСУ) ЗА ТЕМОЮ «ІННОВАЦІЙНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ АТО/ООС ІЗ НАСЛІДКАМИ БОЙОВОЇ ТРАВМИ.»

Рисунок 3. Картки підсумкових питань та завдань щодо перевірки завдань самостійної роботи

Використовуючи технологію кейс-навчання, слід пам'ятати, що будь-яке рішення може бути правильним – за умови, що воно є аргументованим. Саме тому ментору, підбиваючи підсумки, необхідно провести аналіз як ситуації так і обговорення (процесу досягнення рішення); обґрунтувати власну позицію, водночас оцінити творчий пошук кожної групи; тактовно вказати на помилки, теоретичні «прогалини»; довести необхідність подальшого удосконалення рівня сформованості когнітивного компонента професійних компетенцій; необхідність ґрунтовного вивчення теоретичних засад обраної проблематики.

Н. В. Василенко [418] наголошує, що «очікуваними результатами із використанням кейс-технологій є сформованість таких компонентів готовності як: сформованість позитивної мотивації та ціннісно-сміслових орієнтацій фахівця з ФСР (*мотиваційно-орієнтаційний*); систематизація знань про педагогічні інновації (*змістовий*); сформованість умінь і навичок практичного самостійного застосування знань, технологізація досвіду самоосвітньої роботи (*операційно-технологічний*); розвиток логічного та рефлексивного мислення, здатності керівників та педагогів до інтерсуб'єктного навчання та набуття досвіду самореалізації у професійній діяльності (*рефлексивно-прогностичний*); розвиток професійного потенціалу (*інтеграційний*).

Вважаємо, що у ситуаційному навчанні важливим переважно сам процес знаходження рішення, ніж кінцевий результат. Саме процес зумовлює розвиток професійних компетенцій фахівця, який надає фізкультурно-спортивні та реабілітаційні послуги, особливо усвідомлення проблеми клієнта, необхідності пошуку ефективного її рішення. Дж. Огілві [424] підкреслює, що «реальні кейси змушують студентів задуматися над тим, як відстояти свою ідею перед менеджером або власником компанії»; «саме тоді здобувачі освіти є як ніколи зацікавлені й активні»; «робота з клієнтами дозволяє студентам створювати стратегії та пропозиції, приймати реальні рішення». Н. В. Василенко, вважає, що «кожний індивідуум, використовуючи форми і методи традиційної та безперервної систем світи (за допомогою ІКТ), може залишатися на базовому формальному освітньому рівні, може вдосконалювати професійну кваліфікацію, майстерність, підвищувати ступінь і рівень професійної освіти, а іноді, навіть кардинально її змінити.

В роботі із військовослужбовцями із наслідками БТ використання case-технологій навчання є створенням комфортних умов для оволодіння новими теоретичними відомостями про та формуванням таких компетенцій, які б забезпечили донесення необхідної інформації та дій в доступних формах, із застосуванням простого, мобільного обладнання та устаткування; дозволили б отримувати максимально швидко результат від наданих реабілітаційних та

фізкультурно-спортивних послуг, прогнозувати подальший результат комплексних програм ФСР та бути впевненим в їх пролонгованій дії.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у необхідності розробки комплектів спеціалізованих навчально-методичних матеріалів, які допоможуть фахівцям спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» та 227 «Фізична терапія» у вирішенні професійних завдань з учасниками військових локальних конфліктів і членів їх родин, із вимушено переміщеними особами та іншими категоріями населення, які зазнали травматичного впливу подій війни та долають їх наслідки.

REFERENCES

1. Zinkevich-Evstigneeva T.D. Trening po skazkoterapii. [Fairy-tale therapy workshop]. SPb.: OOO «Rech'», 2006. 176 p. [in Russian]
2. Borisova E.M., Loginova G.P. Korrekcionno-razvivajushhie uprazhnenija dlja uchashhihsja 6-8 klassov [Correction and development activities for 6-8 grade students]: Posobie dlja uchitelej i shkol'nyh psihologov. Obninsk, 1993. 196 p. [in Russian]
3. Zinkevich-Evstigneeva T. Razvivajushhaja skazkoterapija [Developing fairy-tale therapy]. SPb.: 2006. 125 p. [in Russian]
4. Muzychuk O. O. Kazka yak zasib rozvytku osobystisnykh tsinnostey molodshykh shkolyariv [Fairy-tale as a way of primary schoolchildren's life values' development]. Problemy suchasnoyi psykholohiyi. 2012. № 17. Pp. 317–326. [in Ukrainian]
5. Volkova O. V. Razvitie tvorcheskikh sposobnostej posredstvom skazkoterapii u detej doshkol'nogo vozrasta [Developing preschool children's creative abilities by fairy-tale therapy]. Servis v Rossii i za rubezhom. 2009. № 3. Pp. 122-129. [in Russian]
6. Levi-Stross K. Struktura mifa [The structure of a myth]. SPb.: Universitetskaja kniga, 2000. 304 p. [in Russian]
7. Zinkevich-Evstigneeva T. D. Osnovy skazkoterapii [fundamentals of fairy-tale therapy]. St. Petersburg, Publishing House «Rech'», 2010. 172 p. [in Russian]
8. Kayasheva O. I. Biblioterapiya i skazkoterapiya v psihologicheskoi praktike [Bibliotherapy and fairy-tale therapy in psychological practice]. Samara: Publishing House «Barakh-M», 2012. 286 p. [in Russian]
9. Freyd Z. Tolkovanie snovidenii [Interpretation of dreams]. St. Petersburg, Lenizdat Publ., 2003. 639 p. [in Russian]
10. Molits'ka M. Terapevtychni kazky [Therapeutic fairy tales]. L'viv : Svichado, 2009. 200 p. [in Ukrainian]
11. Voznichka-Paruzel' B. Mystetstvo stvorennya relaksatsiynykh kazok [The art of creating relaxing fairy-tales]. Ostriv bezpeky u sviti nebezpeky: na dopomohu biblioterapevtu. L'viv, 2012. Pp. 89–91. [in Ukrainian]
12. Breusenko-Kuznetcov A.A. O sovместnom sochinenii skazki kak verbal'noj tehnikе v prostranstve art-terapii [On the joint composition of a fairy tale as a verbal technique in art therapy space]. Kiev : KIT, 2005. 135 p. [in Russian]

409. Romanchuk, O., & Protsenko, U. (2020). Pedagogical colleges of Ukraine: the historical issues. *Матеріали конференцій МЦНД*, 34–35. <https://doi.org/10.36074/07.08.2020.v2.06>
410. Yurko, N., Protsenko, U., & Kuzmenko, O. (2022). English for healthcare: the popular electronic dictionaries. *Матеріали конференцій МЦНД*, 31–33. <https://doi.org/10.36074/mcnd-15.04.2022>
411. Помірко, Р. С., Коваль, Р. С., Романчук, О. В., & Тиравська, О. І. (2019). Французько-український та українсько-французький словник термінології фізичної та реабілітаційної медицини. Львів: Галицька видавнича спілка.
412. Yurko, N. A., Protsenko, U. M., & Kuzmenko, O. V. (2022). Medical English: the key digital learning tools. *Grail of Science*, (12-13), 471-475. DOI 10.36074/grail-of-science.29.04.2022.082
413. Кульчицький, І., Ліхнякевич, І., & Данчевська, Ю. (2013). Деякі аспекти створення та використання паралельних корпусів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*, (20), 48-52.
414. Yurko, N., & Styfanyshyn, I. (2022). Hospitality English: the main features. *Інновації, гостинність, туризм: наука, освіта, практика : зб. тез доп. II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (с. 235-237). 19 травня, 2022 року, Львів, Україна: ЛДУФК імені Івана Боберського.*
415. Воробель, М. М. (2020). Шляхи та причини інтеграції англіцизмів у сучасну німецьку мову. *Молодий вчений*, 3.2(79.2), 6–10. <https://doi.org//10.32839/2304-5809/2020-79.2-2>
416. Актуальні питання фізкультурно-спортивної реабілітації учасників військових локальних конфліктів в Україні (2020) / О. В. Юденко, Н. М. Крушинська, Ю. М. Юденко *Science – the Future of The World. Abstracts of the 5th International scientific and practical conference. Portal Publishing. Prague, Czech Republic. Pp. 170-176. URL : <http://el-conf.com.ua/>.*
417. Биков В. Ю. *Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В. Ю. Биков. К. : Атіка, 2009. 218 с.*
418. Василенко Н. В. *Социо-коммуникативная компетентность руководителя профильного учебного заведения : Современные технологии развития управленческой коммуникации руководителей профильных учебных заведений в системе последипломного образования : монография / Н. В. Василенко. Palmarium : academic publishing, 2014. 212 с.*